

УДК 271.4(477)-722.51-67:26

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2023.18.18>

ВЗАЄМОДІЯ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО З ІНШИМИ РЕЛІГІЯМИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДОБРОГО МІЖКОНФЕСІЙНОГО ДІАЛОГУ

МАСЛІЙ Ольга (с. Андрея)

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я

Науково-дослідний інститут історії Церкви

вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна

e-mail: andrea.zsm@gmail.com

ORCID [0000-0001-9878-71](https://orcid.org/0000-0001-9878-71)

НАГОРНЯК Нестор

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я

вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна

e-mail: n.nagorniak2018@gmail.com

Бібліографічний опис статті: Маслій О. (с. Андрея), Нагорняк Н. (2023). Взаємодія митрополита Андрея Шептицького з іншими релігіями як передумова доброго міжконфесійного діалогу. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія*, (18), 327–333. doi: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2023.18.18>

Анотація. У статті аналізується взаємодія митрополита Андрея Шептицького з іншими релігіями як передумова доброго міжконфесійного діалогу. Розкрито ставлення митрополита Шептицького до інших релігій, представників інших християнських спільнот та політичних діячів. Висвітлено основні засади екуменічного діалогу митрополита Андрея Шептицького у пошуку єдності, взаємопорозуміння та особистої поваги до кожної людини.

Ключові слова: митрополит, Андрей Шептицький, екуменізм, діалог, міжрелігійні відносини, євреї.

THE INTERACTION OF METROPOLITAN ANDREI SHEPTYTSKY WITH OTHER RELIGIONS AS A PREREQUISITE FOR A GOOD INTERFAITH DIALOGUE

Annotation. The article analyzes the interaction of Metropolitan Andrey Sheptytskyi with other religions as a prerequisite for good interfaith dialogue. Metropolitan Sheptytskyi's attitude towards other religions, representatives of other Christian communities and political figures is revealed. The main principles of the ecumenical dialogue of Metropolitan Andrey Sheptytskyi in the search for unity, mutual understanding and personal respect for each person are highlighted.

Key words: metropolitan, Andrey Sheptytskyi, ecumenism, dialogue, interreligious relations, Jews.

Актуальність теми. У наш час все більшої актуальності набирає питання екуменізму. Даний термін, на перший погляд, здається складний. Однак, він містить дуже просте трактування. Екуменізм – це міжцерковні відносини, або діалог. Протягом історії людства поставало багато непорозумінь між Церквою й державою, християнством та іншими релігіями. Після Другого Ватиканського Собору (1962 – 1965 рр.) Вселенська Церква проголосила екуменізм пріоритетом свого богословського дискурсу з різними християнськими деномінаціями та релігіями, проголосивши 21 листопада 1964 р. декрет про екуменізм «Відновлення єдності» («Unitatis Redintegratio»)¹. В історичному розвитку християнських спільнот, впродовж століть, не прослідковувалося діалогу з іншими релігіями, але ХХ ст. кардинально змінило цей процес.

Постать митрополита Андрея Шептицького є чи не найбільшим прикладом екуменічного руху. З багатьох історичних джерел відомо, що митрополит Андрей намагався налагодити зв'язки з православним духовенством Москви, виступав на захист представників інших релігій, а в час Другої світової війни відстоював права євреїв і надавав їм притулок в часи переслідувань. Його екуменічну діяльність детальніше розглянемо у статті.

Об'єктом дослідження є постать митрополита Андрея Шептицького в міжрелігійному діалозі.

Предметом дослідження є діяльність митрополита Андрея Шептицького в контексті екуменізму з представниками інших християнських спільнот та релігій.

Інтернет-портал «Тиждень» у своєму дослідженні діяльності митрополита Андрея Шептицького опублікував інформацію про те, як митрополит Андрей був учасником екуменічного діалогу вже з перших років свого служіння, як ієрарх Греко-Католицької Церкви (далі – ГКЦ). Так, ще у 1913 р. митрополит виступав на захист невинно звинуваченого єврея Менахема Менделя Бейліса. У статті читаємо: «1913 р. митрополит Андрей Шептицький виступив із критикою влади Російської імперії за фальсифікації у так званій «Справі Бейліса». Завдяки цьому процесу російський уряд намагався викликати хвилю антиєврейських погромів у країні. Християнський митрополит розвінчав штучно сконструйовані обвинувачення проти Менделя Бейліса – київського єврея, підозрюваного у скоєнні ритуального вбивства. Позиція митрополита, а також інших інтелектуалів Російської імперії та Європи сприяли виправданню Менделя Бейліса»².

Слід відзначити, що митрополит Андрей відстоював права інших релігій. Саме події вересня – жовтня 1913 р., які були спровоковані царськими урядниками Російської імперії, спонукали митрополита висловити своє ставлення до юдаїзму. Про це ми читаємо: «Андрей Шептицький виступав із рішучим протестом проти переслідування прихильників будь-яких християнських конфесій, а також інших релігій – наприклад, юдаїзму»³.

¹ Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, Декрети, Декларації. Львів : Свічадо, 1996. 753 с.

² Тиждень. Інтерактивна програма з історії України. URL : <http://week.dp.gov.ua/osvitnia-prohrama/do91/andrei-sheptytskyi-dukhovnyi-ta-moralnyi-avtorytet-ukrainskoho-narodu> (дата звернення : 24. 01. 2023).

³ Тиждень. Інтерактивна програма з історії України. URL : <http://week.dp.gov.ua/osvitnia-prohrama/do91/andrei-sheptytskyi-dukhovnyi-ta-moralnyi-avtorytet-ukrainskoho-narodu> (дата звернення : 24. 01. 2023).

Свою повагу до євреїв продемонстрував митрополит Шептицький і під час Другої світової війни. «Християнське служіння Митрополита Шептицького виявилось у тому числі й у ставленні до людей іншого віросповідання. Найяскравішим проявом цього стали зусилля Шептицького щодо припинення нацистського геноциду євреїв та їхнього порятунку від смерті»⁴.

Якщо поняття екуменізму означає запобігання дискримінації, то митрополит Андрей Шептицький впевнено діяв у цьому напрямку: «Від самого початку окупації нацисти розпочали політику дискримінації єврейського населення та цілеспрямованого насилля проти нього. Вже наприкінці червня – на початку липня 1941 р. Львів охоплюють антиєврейські погроми, в яких, під впливом антисемітської пропаганди нацистів, бере участь й місцеве неєврейське населення. Паралельно із цим німецькі окупанти розпочинають акції масових розстрілів. Митрополит виявився одним із небагатьох релігійних лідерів, хто відкрито протестував проти переслідування єврейського населення»⁵.

У листопаді 1942 р. він адресував відкритий лист Адольфу Гітлеру «Не вбий», в якому відкрито виступив на захист євреїв. Зокрема митрополит писав: «Християнин, і не тільки християнин, а кожна людина обов'язана з людської природи до любови ближнього. І не тільки християн, але й усіх людей буде Все[вишній] Бог І[сус] Христос, справедливий Суддя, судити по всім ділам життя, а передусім по ділам милосердя і любови ближнього, як це описане в притчі про страшний суд»⁶.

Слід відзначити, що митрополит Андрей Шептицький надавав притулок для євреїв у час переслідувань: «Саме завдяки Андрею Шептицькому була організована система переховування єврейських дітей у греко-католицьких монастирях. Безпосередню участь у порятунку дітей брав брат Митрополита – ієромонах Климентій Шептицький, настоятель Свято-Успенського монастиря у с. Унів (Львівської області) та мати Йосифа Олена Вітер – настоятелька Якторівського та Скалатського греко-католицького монастиря. Завдяки подвигу митрополита Андрея Шептицького та священників ГКЦ вдалося врятувати майже три сотні єврейських дітей. Отець Климентій Шептицький та с. Йосифа Олена Вітер були відзначені високим званням – Праведників народів світу – офіційної відзнаки Держави Ізраїль, якою нагороджуються люди, що у часі нацистської окупації рятували євреїв»⁷.

Серед вагомих фактів, які були розглянуті вище, особливішої уваги заслуговує ініціатива владики Андрея Шептицького про започаткування екуменічного руху серед християнських спільнот. Адже він є одним із перших релігійних діячів, який почав публічно говорити про важливість єдності між Церквами. Часто в науковому світі можна почути, що екуменічний рух розпочався завдяки Англiканській церкві у 1910 р., коли відбулася Світова місіонерська конференція, яка і започаткувала

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Із Послання Митрополита Андрея Шептицького «Не убий». URL : <http://www.ji.lviv.ua/n28texts/ne-ubij.htm> (дата звернення : 05. 10. 2022).

⁷ Тиждень. Інтерактивна програма з історії України. URL : <http://week.dp.gov.ua/osvitnia-prohrama/do91/andrei-sheptytskyi-dukhovnyi-ta-moralnyi-avtorytet-ukrainskoho-narodu> (дата звернення : 24. 01. 2023).

релігійний діалог. Католицька церква розпочала такий курс тільки після Другого Ватиканського собору⁸. Здавалося, екуменізм – це ідея протестантів. Кардинал Любомир Гузар стверджував: «Одна із східних гілок Католицької Церкви, а саме Українська Греко-Католицька Церква, почала культивувати і розвивати ідеї екуменізму вже на самому початку ХХ ст., ще до Единбурзької Світової місіонерської конференції 1910 р., що яскраво проявилось в екуменічній діяльності її тогочасного глави – Слуги Божого митрополита Андрея Шептицького»⁹.

Митрополит Андрей Шептицький всіма силами намагався налагодити зв'язки з ієрархами та духовенством Православної Церкви. Отець Іриней Назарко, у своїй праці «Київські і Галицькі митрополити», про діалог митрополита Андрея з православним духовенством пише: «1907 р. митрополит вибрався вдруге на поїздку до Московщини під чужим прізвиськом і там нав'язав особистий контакт із московськими католиками. У Москві митрополит Андрій пізнав прихильного з'єдиненню архієпископа Смоленського Петра, якому поміг нав'язати зв'язки з Апостольським Престолом. При цій нагоді пізнав теж єпископа Трифона і з ним говорив багато про з'єдинення Церков. Однак церковні й політичні обставини в тодішній Росії були такі ворожі з'єдиненню, що й найревніші заходи осталися без висліду»¹⁰.

Павло Сеньків, у своїй статті, пише: «На початку ХХ ст. митрополит Андрей сміливо звершував те, що тільки згодом у світі стало сприйматися, як щось самозрозуміле. Так, наприклад, ініціювання митрополитом Андреем в 1907 р. так званих Велеградських з'їздів (1907 р., 1909 р., 1911 р., 1921 р.) надихнуло не лише українську, але також інші слов'янські Церкви духом братерства та церковного порозуміння. Делегати розуміли Вселенську Церкву як дерево, яке має безліч гілок, які живляться від єдиного кореня і багато в чому випередили свій час. Таким чином, Велеградські конгреси стали предтечами екуменічного руху, що набув загального визнання у Католицькій Церкві після Другого Ватиканського собору. Крім того, вони посприяли тому, що ГКЦ почала серйозніше замислюватися над своєю місією у Вселенській Церкві і сучасному світі»¹¹.

Більше про Велеградські з'їзди дізнаємося з інших джерел: «Початок ХХ століття – це початок зміни стереотипів поєднання між церквами. Законним видалось питання: яке місце в новій унійній політиці Риму мають посідати уніатські церкви? Практикуються Велеградські з'їзди, які були спробою представників східних католицьких церков активно включитись у християнський екуменічний рух. Зібрання у Велеграді відбувались у двох формах: наради окремих представників уніатського кліру (1913, 1921, 1922 роки) або організаційно

⁸Свята Софія. Релігійне товариство українців католиків. URL : <http://stsophia.us/ua/ukrayinska-ekumenichna-diyalnist-mitropolita-andreya-sheptitskogo-i-patriarha-josifa-slipogo/> (дата звернення : 05. 01. 2023).

⁹ Там само.

¹⁰ Назарко І. Київські і галицькі митрополити. Біографічні нариси. Торонто : Видавництво ОО. Василян, 1962. С. 232.

¹¹Сеньків П. Монаше служіння і жертівність Андрея Шептицького. URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Senkiv_Pavlo/Monashe_sluzhinnia_i_zhertovnist_Andreia_Sheptytskoho.pdf (дата звернення : 25. 01. 2023).

оформлені конгреси (з'їзди) з численними делегаціями від католицької, уніатської та православної сторін. Спроба ця не мала успіху, а самі з'їзди були віддзеркаленням тогочасних політичних реалій [...] Місцем проведення з'їздів було обрано місто Велеград. Цей вибір був достатньо символічним: саме в столиці Великоморавської держави розпочали свою проповідницьку діяльність Солунські брати – Кирило і Мефодій»¹².

Ми також знаходимо інформацію про те, як митрополит Андрей відстоював права братів православних. Яскраво демонструють позицію митрополита Шептицького події 1938 р., що відбувалися на територіях Холмщини та Підляшшя: «У 1938 р. влада Польщі з метою посилення впливу Католицької Церкви на православне населення (переважно українців та білорусів) знищує значну кількість православних храмів на Підляшші та Холмщині (північно-східна частина сучасної Польщі). Церкви, що залишилися непошкодженими були передані у руки Римо-Католицької Церкви. Не дивлячись на те, що митрополит Андрей Шептицький фактично був католиком (хоча й східного обряду), він виступив із рішучим протестом проти таких дискримінаційних дій влади та Римо-Католицької Церкви проти православних вірян»¹³.

Владика Софрон Мудрий писав: «Знаменне історичне послання митрополита Андрея Шептицького до православних ієрархів в Україні було написане 30 грудня 1941 р. і з'явилося друком в щоденнику «Краківські вісті» за 15 лютого 1942 р. Другий лист митрополита Андрія, адресований українській православній інтелігенції, що вийшов 3 березня і був оголошений 5 квітня 1942 р. в «Краківських вістях», доповнює лист до православної ієрархії»¹⁴. У першому посланні митрополит пише: «Євангеліє зобов'язує нас в якості жертви зректися навіть свого життя, отже наскільки нам дозволяє совість, ми повинні зректися всього, що могло б перешкоджати нашому примиренню»¹⁵. У другому: «Ми, греко-католики, не маємо ніякої волі старшувати і накидатися нашим братам, але навпаки, ми готові навіть з власною стратою їм підчинитися, так що й повна злука двох українських віросповідань виглядала би так, що радше треба б говорити про підчинення греко-католиків під власть київського патріарха»¹⁶.

Діалог та шляхи порозуміння митрополит Андрей Шептицький шукав не тільки із представниками релігійних спільнот, але і з державними діячами. Складні історичні обставини початку ХХ ст. дуже часто ставили виклики для ієрарха ГКЦ. Євангельські цінності стали фундаментом для митрополита Шептицького у його

¹²Мадей Н. Велеградські з'їзди. Українське релігієзнавство. 2002. С. 5. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ukr_2002_23_10.pdf (дата звернення : 06. 12. 2022).

¹³Сеньків П. Монаше служіння і жертовність Андрея Шептицького. URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Senkiv_Pavlo/Monashe_sluzhinnia_i_zhertovnist_Andreia_Sheptytskoho.pdf (дата звернення : 25. 01. 2023).

¹⁴Мудрий С. Нарис історії церкви в Україні. Львів : ОО. Василян, 1995. С. 368.

¹⁵Патріархат. Греко-католицьке аналітичне видання. URL : <http://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/mytropolyt-kyr-andrej-i-joho-vidnoshennya-do-pravoslav-ya/> (дата звернення : 24. 01. 2023).

¹⁶Радіо свобода. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/927790.html> (дата звернення : 05. 12. 2023).

рішеннях та діяльності. Саме ними керувався очільник ГКЦ коли йшлося про складні події політичного життя.

Висновки. Таким чином, ми дослідили внесок митрополита Андрея Шептицького у розвиток міжконфесійного діалогу, який ще називають терміном «екуменізм». Митрополит Андрей висунув ініціативу щодо такого діалогу в період, коли в суспільстві ніхто про таке не думав. Митрополит мав велику ідею навернення Росії. Неодноразово він намагався налагодити зв'язки з православним духовенством Москви та надихнути їх ідеєю об'єднання. Із праць митрополита Софрона Мудрого, отця Іринія Назарка, Павла Сеньківа ми дізнаємося про те, як митрополит Андрей Шептицький захищав євреїв та переховував їх в часи переслідування з боку нацистів. Митрополит Андрей Шептицький достойно є титулований «Праведником світу», а його внесок у розвиток екуменічного руху був надзвичайно важливим.

REFERENCES

1. Dokumenty Druhogo Vatykanskooho Soboru. Konstytutsii, Dekrety, Deklaratsii. Lviv : Svichado, 1996. 753 s.
2. Iz Poslannia Mytropolyta Andreia Sheptytskoho «Ne ubyi». URL : <http://www.ji.lviv.ua/n28texts/ne-ubyj.htm> (data zvernennia : 05. 12. 2022).
3. Madei N. Velehradski zizdy. Ukrainske relihiieznavstvo. 2002. S. 5. URL : http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ukrr_2002_23_10.pdf (data zvernennia : 06. 12. 2022).
4. Mudryi S. Narys istorii tserkvy v Ukraini. Lviv : OO. Vasyliian, 1995. 405 s.
5. Nazarko I. Kyivski i halytski mytropolyty. Biohrafichni narisy. Toronto : Vydavnytstvo OO. Vasyliian, 1962. 283 s.
6. Pasitska O. «Lvivskyi Manchester» i «Halytska Kaliforniia»: sotsialno-ekonomichna diialnist ukrainsiv Halychyny (20-30 roky XX st.). Lviv : Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, 2019. 572 s.
7. Patriarkhat. Hreko-katolytske analitychne vydannia. URL : <http://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/mytropolyt-kyr-andrej-i-johovidnoshennya-do-pravoslav-ya/> (data zvernennia : 24. 01. 2023).
8. Radio svoboda. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/927790.html> (data zvernennia : 05. 12. 2023).
9. Sviata Sofiia. Relihiine tovarystvo ukrainsiv katolykiv. URL : <http://stsophia.us/ua/ukrayinska-ekumenichna-diyalnist-mitropolita-andreya-sheptytskogo-i-patriarha-josifa-slipogo/> (data zvernennia : 05. 01. 2023).
10. Senkiv P. Monashe sluzhinnia i zhertovnist Andreia Sheptytskoho. URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Senkiv_Pavlo/Monashe_sluzhinnia_i_zhertovnist_Andreia_Sheptytskoho.pdf (data zvernennia : 25. 01. 2023).
11. Tyzhden. Interaktyvna prohrama z istorii Ukrainy. URL : <http://week.dp.gov.ua/osvitnia-prohrama/do91/andrei-sheptytskyi-dukhovnyi-ta-moralnyi-avtorytet-ukrainskoho-narodu> (data zvernennia : 24. 01. 2023).

12. *Ukrainska hreko-katolytska tserkva. URL : http://ugcc.ua/official/ugcc-history/vi_mitropolit_andrey_sheptitskiy_18651944_76272.html (data zvernennia : 25.01.2023).*

*Стаття надійшла до редакції 29.06.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 13.07.2023 р.*